

Kállai Ernő

Helyi cigány kisebbségi önkormányzatok Magyarországon

– Előzetes a 2004. október 24-én elhangzó előadáshoz –

A helyi cigány kisebbségi önkormányzatok működését 2001 végétől kezdődően vizsgáltuk az MTA Kisebbségkutató Intézetében. A kutatás két részletben zajlott le. 2001 őszen és 2002 tavaszán harminc települést, ill. kerületet választottunk ki Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves megyékben, valamint a fővárosban. 2003 nyarán-őszen (a választások után, a megalakult új kisebbségi önkormányzatokkal) újabb adatfelvételre került sor. Ekkor professzionális kérdezőbiztosokat vettünk igénybe a személyes adatfelvételhez. Ennek során kiválasztásra került az ország összes megyéjéből 100 település.

Mindezek alapján összesen 130 településen készült adatfelvétel, 30 település esetében a kisebbségi önkormányzatok második ciklusának a végén, 100 település esetében pedig a kisebbségi önkormányzatok harmadik ciklusának az elején. Tudatosan törekedtünk arra, hogy olyan települések kerüljenek a mintába, amelyek esetében már volt kisebbségi önkormányzat a megelőző ciklusban, ciklusokban is. Mindezek alapján, ha reprezentativitásról kívánunk beszélni, akkor az kutatásunkban kizárólag már az első ciklus óta létező cigány kisebbségi önkormányzatokra vonatkozhat.

A tapasztalatok vázlatos összegzése

Munkánk során kirajzolódott, hogy milyen körülmények, társadalmi viszonyok között kell vállalt feladataikat teljesíteniük a megválasztott testületeknek. Nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarországon egyenletes ütemben fogy a népesség. Az általunk megvizsgált településeken is ennek voltunk tanúi, miközben tapasztaltuk, hogy az adott területen folyamatosan növekszik a cigány emberek száma és aránya is. Tehát egyre nagyobb arányú cigánylakosság jellemzi az általunk vizsgált, különösen kis településeket, miközben a roma lakosság lakhatási körülményei még közel sem olyan kedvezőek, mint a nem romák esetében. Ez világossá vált számunkra a különböző infrastrukturális lehetőségekhez való hozzájutás vizsgálatakor. Sok helyen már a teljes „elcigányosodás” víziójával küzdenek és riogatnak a polgármesterek, meggyőződésük szerint ez az egyik – a munkalehetőség hiánya mellett – fő oka annak, hogy a nem roma lakosság folyamatosan elvándorol az ő településükről. Kutatásunk során igen erős cigányellenességet is regisztráltunk az adott településeken. Általánosságban és alapvetően cigányellenesnek tartotta a többségi lakosságot nem csak az adott CKÖ vezetője, hanem maga a település vezetője is. Különösen így volt ez az un. „lumpen” elemekkel, ami

értelmezésükben az általuk elvárt életvitel hiányát jelenti. Hasonlóan nagy ellenségességgel szemlélték az „új beköltözőket” is. A saját, bejáratott kapcsolatok mellett az újtól való félelemnek már történelmi hagyományai vannak hazánkban is. És ez még a cigány lakosságra is jellemző. A cigányellenesség megnyilvánulási formái között döntő többségben a verbális aktusok állnak, de több helyen számoltak be a szegregáció különböző formáiról, sőt, fizikai bántalmazás lehetőségéről is. Mindezekre a cigány népesség meglehetősen nehezen tud válaszokat kidolgozni. Többen próbálkoznak származásuk eltitkolásával, de ez, a „láthatóság” miatt igen nehéz. Úgy tűnik azonban, hogy egyre elterjedtebb stratégiává válik a vegyes házasságok kötése, ami végső során az integráció, vagy akár az asszimiláció egyik lépése is lehet. Bár a többségi társadalom nem felejtkezik el egyetlen cigány ember származásáról sem, a vegyes házasságokat is alapvetően „cigány családoknak” tartják.

Ebben a nem túlságosan befogadó közegben kell munkáját végeznie a helyi cigány kisebbségi önkormányzatoknak. A feltételek azonban nem túlságosan kedvezőek a sikerességhez. A testületek elhelyezése esetleges, a helyi lehetőségek függvénye, gyakran akár el is költöztetik őket, ezzel is nehezítve a folyamatos működést. Gyakran nem is iroda jellegű helyiséget kapnak, hanem valamilyen más funkciójú – kultúrház, TSZ iroda – épületben kell időpontot egyeztetni rendezvényeik megtartása érdekében. Az infrastruktúra tekintetében sem túl kedvező a helyzet, ez különösen a számítógéppel történő ellátottság, az Internet hiányában jelentkezi, illetve a megléte esetén a hozzáértés hiányával kell küzdeni. Ez pedig már szorosan kapcsolódik a finanszírozás kérdéséhez, hiszen a „többcsatornás finanszírozás” egyik alapja a sikeres pályázati munka, ahhoz pedig időben kell rendelkezni a megfelelő információkkal. A személyi kérdésekben az elmúlt ciklusokhoz képest lassú előrelépésnek vagyunk tanúi, bár ez még igen messze áll a hatékonyan működni tudó képviselő ideálképtől. Mindezek, illetve a finanszírozásból egyedül az állami normatíva biztossága miatt már alapjaiban inog a rendszer.

Az elvégzett feladatok tekintetében tapasztalhatjuk, hogy a CKÖ-k legkevésbé a kisebbségi törvényben kitűzött célokra, sokkal inkább a cigány lakosság elvárásaira szeretnének reagálni. Magyarázható lenne mindez a nehéz helyzetben lévő etnikai csoport elvárásaival, de szembe ütközik a törvényi lehetőségekkel. Ebből következőleg a kisebbségi testületek frusztrációval küzdenek, és bár a lehetőségekhez képest sikeresnek ítélik munkájukat, félnek attól, hogy kizárólag csak a roma lakosság válassza őket, mivel igen kevésbé tudják teljesíteni az elvárásokat. A települési vezetők pedig olyan mértékben tartják szükségesnek a CKÖ-k létét, ameddig át tudnak venni tőlük olyan terheket a cigány lakossággal kapcsolatban, ami nem is lenne feladatuk.